

МОДЕЛЬ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ ОВС ДО ОХОРОНИ І ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ

У статті представлено структурну модель формування готовності майбутніх офіцерів органів внутрішніх справ до охорони і забезпечення громадського порядку, обґрунтовано орієнтовний, операційно-змістовий і діагностично-результативний блоки запропонованої моделі, визначено педагогічні умови ефективності її впровадження.

Ключові слова: формування готовності, педагогічна модель, ефективність формування, педагогічні умови, майбутні офіцери органів внутрішніх справ.

В статье представлена структурная модель формирования готовности будущих офицеров органов внутренних дел к охране и обеспечению общественного порядка, обоснованы ориентировочный, операционно-содержательный и диагностико-результативный блоки предложенной модели, определены педагогические условия эффективности ее внедрения.

Ключевые слова: формирование готовности, педагогическая модель, эффективность формирования, педагогические условия, будущие офицеры органов внутренних дел.

Постановка проблеми. Процес формування готовності майбутніх офіцерів до охорони і забезпечення громадського порядку – це цілеспрямована взаємодія суб'єктів навчального процесу (керівного складу ВНЗ, науково-педагогічного складу, курсантів, курсових офіцерів), результатом якої є формування такої готовності. Зміст цього процесу полягає у спрямованості дій учасників на досягнення спільної мети – формування особистості майбутнього офіцера з високим рівнем сформованої готовності до здійснення правоохоронних функцій, позитивним відношенням до майбутньої діяльності в професійній сфері, усвідомленням соціального значення своєї професії та себе як суб'єкта такої діяльності, здатністю на високому професійному рівні приймати правильні рішення.

Результати аналізу психолого-педагогічних досліджень дозволяють дійти висновку, що моделювання є невід'ємною складовою сучасних досліджень та застосовується для оптимізації системи планування освітнього процесу, раціональної організації навчально-виховного процесу, удосконалення системи форм та методів навчання, впровадження авторських методик формування педагогічних явищ, прогнозування змін освітньої системи.

Метою статті є обґрунтування моделі формування готовності майбутніх офіцерів ОВС до охорони і забезпечення громадського порядку у процесі фахової підготовки у ВНЗ.

Виклад основного матеріалу. За результатами дослідження встановлено, що у науковій літературі під моделлю розуміють допоміжний об'єкт, який обраний чи трансформований у пізнавальних цілях, що дає нову інформацію про основний об'єкт. Форми моделювання є досить різноманітні і

залежать від використовуваних моделей та сфери їх застосування [1, с. 84]. На думку В. Ягупова, «модель (від лат. *modulus* – міра, мірило, зразок) навчального процесу – це еталонне уявлення про навчання учнів, його конструювання в умовах конкретних освітньо-виховних закладів. Вона визначає цілі, основи організації та проведення навчального процесу» [2, с. 27].

У цьому аспекті, як зазначає О. Мировпольська, модель використовується для одержання таких даних про оригінал, які нелегко або неможливо отримати шляхом безпосереднього дослідження оригіналу. Сама по собі модель не є самоціллю, вона лише засіб дослідження об'єкта, який вона представляє, знаходячись з ним у деякій відносній подібності [3, с. 60].

Щодо структури моделі, то на думку Т. Ваколук, вона повинна містити орієнтовну, виконавчу й контролюючу частини. В орієнтовній частині моделі, в узагальненому вигляді, повинна бути подана основна ідея змісту і вказані її основні позиції. Виконавча частина – основна. Її зміст, як правило, подано суттєво новою інформацією, яку повинні засвоїти курсанти. Вона розкриває й ілюструє шляхи вирішення проблеми, демонструє процес заданих перетворень. Контролююча частина моделі призначена для визначення ступеня відповідності всіх попередніх перетворень інформації за зразком (ідеальним або матеріальним). З її допомогою здійснюється необхідна корекція як в орієнтовній, так і у виконавчій частинах [4, с. 107].

На нашу думку, модель у педагогічному дослідженні особливостей формування професійної готовності майбутніх офіцерів ОВС є спосіб пізнання взаємозв'язків її структурних елементів (мети, організаційних

Питання педагогіки

етапів, діагностично-моніторингових заходів), визначених функцій суб'єктів педагогічної взаємодії, умов функціонування педагогічного процесу. За допомогою створеної моделі ми зможемо отримувати наочну та достовірну інформацію про хід проведення педагогічного експерименту, динаміку рівнів сформованості усіх компонентів формуємої якості. При цьому внутрішні зв'язки елементів структури моделі відображають її внутрішню будову, а зовнішній характер взаємодії із зовнішнім середовищем свідчать про її функціонування.

Не менш важливим аспектом створення моделі є можливість застосування моделі в реальних умовах навчально-виховного процесу та можливість здійснювати корективи у випадках виникнення непередбачуваних ситуацій та впливу можливих негативних факторів. Дієвість усієї моделі підтверджується проведенням сукупності визначених дій за участю компетентних та обізнаних учасників експерименту (в першу чергу керівників підрозділів та викладачів). З цієї метою необхідно розробити методичні рекомендації із вказівками яким чином використовувати розроблену модель, та попередити про потенційно очікуваний позитивний результат таких дій.

Розроблена модель є структурним поєднанням елементів (блоків), які у сукупності відображають процес формування готовності та розкривають його особливості. З урахуванням специфіки професійної підготовки майбутніх офіцерів правоохоронних органів та досвід проектування моделей, описаний у наукових дослідженнях О. Миропольської, С. Порлтторак, О. Тогочинського та інших дослідників у структурі моделі ми виокремили три складових: орієнтовний, операційно-змістовий і діагностично-результативний. Кожний із визначених блоків є системоутворюючим елементом обраної моделі та характеризується специфічним змістом, оригінальною структурою, відносною самостійністю та функціональністю.

Першою складовою моделі формування готовності до майбутніх офіцерів до охорони і забезпечення громадського порядку, яка має визначальний вплив на результат усього педагогічного експерименту з її формування, є *концептуальний блок*, який передбачає формулювання мети педагогічної діяльності. Він визначає вибір способів дій і виступає як засіб управління, порівняння результатів дій з прогнозованим результатом у процесі професійної підготовки майбутніх офіцерів.

Позитивна динаміка у цьому випадку буде розглядатись нами як дієвість усієї розробленої технології та результативність обраних форм та засобів з організації діяльності. Отже, мета процесу формування буде досягнута, якщо майбутніми офіцерами ОВС буде досягнуто новий, більш високий рівень готовності до здійснення дій охорони і забезпечення громадського порядку та, зокрема, буде зафіксовано як якісні так і кількісні зміни в мотиваційному, когнітивному, діяльнісному та рефлексивному компонентах. При розробці моделі формування готовності майбутніх офіцерів необхідним є чітка побудова системи цілей, у структурі якої буде визначена певна ієрархія – сформульовано основну мету та окремі цілі.

Визначення мети діяльності у педагогічній науці розглядається як одна із найважливіших характеристик у навчальному та виховному процесах. Цей процес представлений у вигляді планування послідовності дій з метою отримання кінцевого результату. Варто погодитись із В. Ягуповим, що мета – це проєкт дій, що визначає характер і системну впорядкованість різних актів та операцій. Мета є способом інтеграції різних дій людини в певну послідовність або систему [2]. Безпосередньо визначення мети та цілей означає усвідомлення суб'єктом ситуації і можливість розвитку його подальшої активності, що призводить до формування мотиваційного настановлення, котре визначає потенційну готовність до здійснення соціальної дії [5, с. 448]. Аналіз наукових досліджень дозволяє зробити висновок, що педагогічний процес, як правило, базується на чіткій системі, структурно представлений у вигляді взаємообумовлених педагогічних цілей: цілі, визначені суспільними нормами; цілі освітньої системи; цілі навчального закладу; цілі і завдання конкретного курсу тощо. Види педагогічних цілей різноманітні, як і їх класифікація.

Для формулювання мети ми використали положення, які закріплені у нормативних документах як загального так і відомчого характеру, де сформульовано основні вимоги до фахівця правоохоронної сфери та особливостей організації навчально-виховного процесу у ВНЗ. При дослідженні положень універсальних нормативно-правових актів ми виокремили загальну мету – мету освітнього процесу – підготовка фахівця правоохоронної сфери. Така мета є зовнішньою по відношенню до модельованого процесу і являє собою орієнтир, який визначає загальні принципи

Питання педагогіки

його побудови та функціонування. Сукупність же конкретних цілей формувального процесу можна розподілити за певними рівнями.

Відповідно основною метою розробленої моделі нами визначено – сформувати у майбутніх офіцерів готовність до охорони і забезпечення громадського порядку. Слід зазначити, що кінцевим результатом постановки такої мети є не лише передання необхідних знань від викладачів до курсантів, а саме досягнення значних змін в особистісно-професійному становленні майбутнього офіцера. Досягнення майбутніми офіцерами ОВС більш високого, порівняно з вихідним, рівня готовності до професійної діяльності буде показником ефективності проектованої моделі та педагогічних умов її реалізації.

У такому відношенні загальну мету формування готовності ми можемо представити у вигляді окремих цілей:

- досягти розуміння курсантами необхідності формування готовності до виконання професійних завдань;
- сформувати належний рівень професійних знань, умінь та навичок;
- забезпечити відбір, модифікацію і включення в процес формування готовності майбутніх офіцерів педагогічно доцільний методичний інструментарій для досягнення мети формування готовності;
- забезпечити участь курсантів у різноманітних видах майбутньої професійної діяльності та в соціальних взаєминах з різними суб'єктами;
- сприяти самопізнанню, саморозвитку та самовдосконаленню курсантів, формуванню у них адекватної самооцінки;
- розробити критерії моніторингу та діагностування динаміки рівня сформованості готовності до охорони і забезпечення громадського порядку курсантів в процесі фахової підготовки.

Концептуальний блок проектованої моделі формування готовності тісно пов'язаний з мотиваційним компонентом, оскільки прийняття цілей, усвідомлення їх важливості і значущості здійснює потужний мотиваційний вплив на навчальну діяльність курсантів, що знаходить свій прояв в процесі зміни мотивів відносин, ціннісних орієнтацій на особистісному рівні.

Таким чином, досягнення визначених цілей дозволить нам зробити висновок про завершеність процесу формування у майбутніх офіцерів готовності до охорони і забезпечення громадського порядку, та, за умови позитивної динаміки в рівнях розвитку цієї якості, констатувати про дієвість розробленої моделі.

Важливою складовою моделі є *змістовно-процесуальний блок*, який включає систему знань, умінь та досвіду професійної діяльності, засвоєння яких, за умови впровадження педагогічної технології, сприятиме формуванню готовності до охорони і забезпечення громадського порядку. Етапи та зміст цього елементу педагогічної технології визначено на основі змісту виділених нами компонентів готовності майбутнього офіцера ОВС.

Змістовно-процесуальний блок являє собою сукупність організаційно-педагогічних форм, методів і засобів навчання, що реалізуються з метою формування готовності до охорони і забезпечення громадського порядку у майбутніх офіцерів ОВС. На характер, зміст і форми діяльності суб'єктів цього процесу мають вплив різноманітні фактори: окремі цілі і завдання, кількістю курсантів і структурних підрозділів, місце і час проведення занять, забезпеченість матеріальними засобами навчання тощо. Головне завдання змістовно-процесуального блоку полягає у визначенні чіткої організації діяльності курсантів та науково-педагогічного складу через встановлення порядку їх взаємодії з питань змісту професійної підготовки майбутніх офіцерів.

Доведено, що успішність процесу формування готовності до охорони і забезпечення громадського порядку буде результативнішим за умови впровадження ефективних і достатніх умов, створених в процесі професійної підготовки майбутніх офіцерів. При обранні та обґрунтуванні необхідних педагогічних умов ми виходили зі змісту готовності майбутніх офіцерів, представленої у вигляді мотиваційного, когнітивного, діяльнісного і рефлексивного компонентів. Виділені характеристики виступають як єдине ціле однієї якості, проявляються у близькій взаємодії кожного компонента, і формування кожного з них неможливо розглядати у відриві один від одного. Тому при розробці педагогічних умов нами враховано, що кожна із умов повинна забезпечити формування відповідного компонента та формування готовності як цілісної особистісної якості.

Узагальнюючи теоретичні результати нашого наукового пошуку ми вважаємо, що формування готовності до охорони і забезпечення громадського порядку майбутніх офіцерів в процесі підготовки у ВНЗ забезпечать: активізація та розвиток мотивації до навчальної діяльності; урахування професійної спрямованості практичної складової підготовки майбутніх

Питання педагогіки

офіцерів в ВНЗ; оптимізації змісту, форм і методів формування готовності до охорони і забезпечення громадського порядку в процесі фахової підготовки; використання особистісно-орієнтованого підходу в процесі викладання спеціальних дисциплін.

В процесі побудови моделі нами враховано фактор суворої регламентації навчального та виховного процесів та організаційних форм і методів їх проведення у навчальних закладах МВС. Тому діяльність керівників підрозділів, викладачів і курсантів з формування професійної готовності не повинна змінювати ті чи інші елементи навчальної та виховної роботи, а лише доповнювати та удосконалювати їх. Регламентовані форми організації навчального процесу, виховної роботи та повсякденного життя майбутніх офіцерів створюють перспективне середовище для формування готовності майбутніх офіцерів ОВС до охорони і забезпечення громадського порядку.

Таким чином, формування готовності майбутніх офіцерів до охорони і забезпечення громадського порядку здійснюватиметься шляхом інтеграції проєктованої нами моделі в усі складові навчально-виховного процесу за допомогою методичного забезпечення. Програмно-методичне забезпечення формування готовності майбутніх офіцерів включає використання основних форм навчальних занять (лекції, семінари, групові вправи та заняття, практичні заняття, консультації, лабораторні заняття, тактико-спеціальні (тактичні) заняття, командно-штабні навчання, контрольні роботи (заняття), самостійну роботу курсантів); різноманітних методів (проблемне навчання, ділові ігри, методи «мозкового штурму» та «круглого столу», бінарні методи, дискусії тощо); засобів навчання (навчальні та навчально-методичні посібники, навчальні відеофільми, тестування, схеми, таблиці тощо.). Вирішення завдань з формування готовності майбутніх офіцерів досягається за допомогою включення в навчальні заняття окремих прийомів, спеціально спрямованих на формування досліджуваної готовності. Такими прийомами є: моделювання та аналіз практичних ситуацій, створення і вирішення професійно-орієнтованих ситуацій, розробка та захист наукового дослідження, аналіз і оцінка своєї діяльності та її результатів, колективне взаємонавчання тощо.

Наступною складовою моделі визначено *діагностично-результативний блок*, який містить критерії, показники та рівні оцінювання сформованості готовності майбутніх офіцерів до охорони і забезпечення громадського порядку, а також відображає

методику діагностики відповідної якості та виконує діагностичну та оцінну функції. Функція діагностики дозволяє здійснювати систематичний контроль за формувальним процесом на будь-якому етапі роботи та проводити аналітичну діяльність і вносити необхідні корективи, що сприяє ефективному процесу формування. Оцінна функція передбачає співставлення одержаних результатів після впровадження розробленої технології з очікуваними результатами. Така оцінка відбувається за допомогою розроблених критеріїв ефективності.

Аналіз наукової літератури свідчить, що дослідники одностайні у необхідності здійснювати систематичну моніторингову діагностику і контроль особистісних якостей майбутніх фахівців з метою аналізу навчально-виховного процесу та можливістю його коректування. З цієї позиції Ю. Бабанський зауважив, що сама структура процесу навчання передбачає функціонування компонента зворотного зв'язку, без якого неможливо забезпечити регулювання і коригування цього процесу, проєктування і конкретизацію нових цілей навчання [6, с. 36]. У загальному психолого-педагогічна діагностика дозволить здійснити оцінку стану сформованості готовності до охорони і забезпечення громадського порядку на початковому етапі виміру її рівня, а також визначити якісні та кількісні зміни після завершення формувального експерименту. У випадку відхилення від сформульованої мети та очікуваного результату, на основі отриманих даних видається можливим здійснити часткову корекцію процесу формування готовності у майбутніх офіцерів.

Зазначимо, що на основі дослідження положень наукових розробок [7; 8; 9] ми дійшли висновку, що серед дослідників немає суперечностей що до таких ознак педагогічної діагностики:

- реалізує зворотний зв'язок в системі управління навчальним процесом;
- здійснюється з метою покращення процесу навчання (індивідуального або освіти у цілому) через вплив на умови і методи навчання;
- здійснюється невідривно від процесу навчання і є складовою цього процесу;
- передбачає здійснення педагогічної діагностики, тобто детальний аналіз стану і динаміки розвитку фахівця, виявлення передумов виникнення труднощів, що дозволяє характеризувати особистість за певним комплексом параметрів;
- передбачає аналіз передумов навчання, що мають окремі курсанти або група у цілому;

Питання педагогіки

- передбачає аналізу умов навчання, тобто проведення навчального процесу і впливових факторів;

- забезпечує прогнозування результативності навчального процесу.

При розробці моделі формування готовності з охорони і забезпечення громадського порядку ми врахували обрані та описані нами критерії сформованості готовності та їх типові показники. Критерії оцінювання нами було описано з врахуванням особливостей тих видів професійної діяльності майбутніх офіцерів, у яких виявляється така особистісна якість як готовність. Визначені критерії підкріплені відповідними діагностичними показниками, які дозволять у повній мірі виявити рівень та динаміку особистісно-професійного розвитку і сформованої готовності до охорони і забезпечення громадського порядку. Для використання визначених показників нами розроблено методичку, яка дозволить провести діагностику стану сформованості досліджуваної якості.

Узагальнюючи результати, отримані під час організації констатувального експерименту, ми провели ранжування курсантів за рівнями сформованості

готовності та розробили інтервальну шкалу оцінювання кожного із рівнів (високого, середнього і низького). Це дозволило нам провести співставлення результатів на початку організації педагогічного експерименту та по його завершенню, безпосередньо враховувати необхідність здійснити вибір форм, засобів та методів дій, а також проводити заходи з коригування окремих етапів роботи.

Висновок. У статті розкрито методологічну конструкцію побудови моделі формування готовності майбутніх офіцерів органів внутрішніх справ до охорони і забезпечення громадського порядку. Вона відображає структурні, змістовні і процесуальні особливості розвитку цієї якості, забезпечує відбір, форм, методів і засобів педагогічної взаємодії курсантів і науково-педагогічного складу під час організації та здійснення досліджуваного процесу.

Перспективами подальших розвідок у цьому напрямку є дослідження педагогічних умов та методики формування готовності майбутніх офіцерів органів внутрішніх справ до охорони і забезпечення громадського порядку в процесі їх фахової підготовки.

Література

1. Новиков, А. М. Методология научного исследования / А. М. Новиков, Д. А. Новиков. – М. : Либроком, 2010. – 280 с.
2. Ягупов, В. В. Педагогіка : Навч. посібник / В. В. Ягупов. – К. : Либідь, 2002. – 560 с.
3. Миропольська, О. В. Формування професійної компетентності фахівців митних органів в умовах службової діяльності : дис. ... кандидата пед. наук : 13.00.04 / О. В. Миропольська. – Хмельницький, 2009. – 219 с.
4. Ваколюк, Т. В. Педагогічні умови інтенсивного навчання іноземної мови курсантів-прикордонників : дис. ... кандидата пед. наук : 13.00.04 / Т. В. Ваколюк. – Хмельницький, 2003. – 199 с.
5. Москаленко В. В. Соціальна психологія : Підручник. – Київ: Центр навчальної літератури, 2005. – 624 с.
6. Бабанский, Ю. К. Оптимизация процесса обучения (Общедидактический аспект) / Ю. К. Бабанский. – М. : Педагогика, 1977. – 256 с.
7. Ингенкамп, К. Педагогическая диагностика : пер. С нем. / К. Ингенкамп – М. : Педагогика, 1991. – 240 с.
8. Лозова, В. І. Теоретичні основи виховання і навчання : навчальний посібник / В. І. Лозова, Г. В. Троцько ; Харк. держ. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. – Харків : ОВС, 2002. – 400 с.
9. Вітвицька, С. С. Основи педагогіки вищої школи : методичний осібник для студентів магістратури / С. С. Вітвицька. – К. : Центр навчальної літератури, 2003. – 316 с.

Shvets V. D., head of the division of service

MODEL OF FORMATION OF FUTURE OFFICERS OF LAW ENFORCEMENT AGENCIES TO MAINTAIN PUBLIC ORDER

This paper presents a structural model of preparedness for future officers of law enforcement agencies to maintain public order, reasonably estimated, operational contents and effective diagnostic blocks of the proposed model, Pedagogical conditions of effective implementation. The purpose of the developed model - to generate future officers a high level of readiness to maintain public order. The end result is not only necessary transfer of knowledge from teacher to students of, and achieving significant positive changes in personal and professional development of future officers. Police officers in pursuit of higher compared with the original, the level of readiness for professional activity is an indicator of the effectiveness of the designed model and pedagogical conditions for its implementation.

Keywords: Formation of readiness, educational model, the efficiency of formation, pedagogical conditions, future officers of the Interior.